

Bába Barbara

Földrajzi köznévi fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsága a romániai magyar nyelvjárásokban

1. Egy adott fogalom megnevezési rendszerének tagoltságát több — egymással összefüggésben lévő és egymásra ható — tényező határozhatja meg, s bár éppen emiatt adott fogalmakra nézve a tagoltság okát nem minden esetben tudjuk megállapítani, a tagoltságról általában bizonyos módszerekkel igen sokat megtudhatunk. Tagoltságon írásomban IMRE SAMU meghatározásához igazodva adott fogalmak megnevezési rendszerének mennyiségi különbségeit értem, vagyis azt, hogy egy bizonyos fogalomnak hányféle megnevezése él egy meghatározott területen (1987: 6). Kutatóink a megnevezések különböző tagoltságának okát egyrészt azok kommunikációs fontosságában látják; azaz állításuk szerint a mindennapi életben kevésbé fontos fogalmak megnevezési rendszere erős tagoltságot mutat, szemben az ember számára jelentős, ismert és alapvető fogalmak megnevezéseivel (vö. IMRE 1987: 7, 64–5, HEGEDŰS 2001: 380, TERBE 2003: 192–3, CS. NAGY 2003: 137, JUHÁSZ 2006: 172). Mindezzel szoros összefüggésben a megnevezések tagoltságának mértékét bizonyos társadalomtörténeti s ennek következményeképpen nyelvtörténeti tényezők is meghatározzák. Így például gyakran tagolatlan a megnevezési rendszere azoknak a fogalmaknak, amelyek már igen korán (a honfoglalást követően vagy még a honfoglalás előtt) ismertek voltak, s ezáltal megnevezésük már az állandó jellegű letelepülés előtt kialakult és elterjedt. Szintén tagolatlanok általában a földművelés alapfogalmait és a csak újabban ismertté vált fogalmakat megnevező szók; a középkorban meghonosodott növények megnevezési rendszere azonban bizonyos vélekedések szerint erős tagoltságot mutat (IMRE 1987: 51–7, HEGEDŰS 2001: 381, CS. NAGY 2003: 149). Azt a szempontot sem hagyhatjuk ugyanakkor figyelmen kívül, hogy bizonyos esetekben egy tárgy megnevezéseinek rendszere tagolatlan, részeinek megnevezése azonban erős tagoltságot mutat (IMRE 1987: 58–64, HEGEDŰS 2001: 381, CS. NAGY 2003: 149). Nyilvánvaló, hogy ezeknek a tárgyi tényezőknek a hatása szintén elválaszthatatlan a kommunikációs tényezőktől, mindazonáltal a társadalomtörténeti összetevőkkel is szoros kapcsolatot mutat, IMRE példájával élve: a már a honfoglalás előtt ismert búza részeinek megnevezései tagolatlanok, míg a középkorban ismertté vált kukoricáé tagoltak (IMRE 1987: 63).

2.1. Vizsgálatomban egy szemantikailag és funkcionálisan körülhatárolt szócsoport, a földrajzi köznevek tagoltságát vettem szemügyre, s a fenti tényezők közül elsősorban a történetiség hatását igyekeztem tetten érni az egyes fogalmak megnevezési rendszerének tagoltságában. Noha a tagoltságból bizonyos esetekben kognitív tényezők jelenlétére is következtethetünk, úgy vélem, ezek hatásának kimutatása kevésbé lehet rendszerszerű, mint a történetiségé. Mivel a nyelv-történeti tényezők és a tagoltság összefüggésének legárnyaltabb és leginkább részletekbe menő elemzését IMRE SAMU adta „Nyelvjárási szókészletünk néhány szerkezeti kérdése a magyar nyelvatlasz anyaga alapján” című írásában (1987), vizsgálatom módszertani alapjának ezt a művet tekintem. Áttekintésem pedig ezáltal egyfajta — a szakirodalmi előzményekkel összevethető — kontrollvizsgálatnak is tekinthető, amely azonban a szócsoport és a vizsgált terület sajátos jellege folytán további eredményekkel is kecsegtethet. Az efféle munkát ugyanakkor nagymértékben megnehezíti az a körülmény, hogy „A magyar nyelvjárások atlasza” (MNYA.), ami leginkább alkalmas lehetne egy ilyenfajta vizsgálat forrásául, hiszen az egész nyelvterületre kiterjedő elemzést tenne lehetővé, csak korlátozott mértékben dolgozza fel szókincsünknek ezt a rétegét. „A romániai magyar nyelvjárások atlasza” (RMNYA.) ezzel szemben — amellet, hogy az efféle kutatást bizonyos szerkesztési megoldásokkal is nagymértékben megkönnyíti¹ — jelentősebb mennyiségű földrajzi köznévi fogalom megnevezési rendszerét adja közre. A vizsgált terület ilyen módon leszűkített volta ráadásul megítélésem szerint a romániai magyar nyelvjárások sajátosságainak árnyaltabb megismerését is lehetővé teszi egyúttal. És bár a vizsgált korpusz korlátozott elemszáma miatt csak nagyon óvatos következtetéseket engedhetünk meg, bizonyos általános tendenciáknak még így is határozott jelei mutatkoznak.

2.2. Az általam egybeállított szóállomány mindemellet szófaji jellegében is alapvetően eltér IMRE SAMU vizsgálati anyagától, mivel ilyen szempontból teljes mértékben homogén. IMRE SAMU szófajokat érintő megállapításainak felülvizsgálatát, illetve kiegészítését ezért ez a kontrollvizsgálat természetesen nem teszi lehetővé. Más területeken viszont éppen a két korpusz szófaji különbözősége jöhet a segítségünkre.

A szócsoport sajátos jellege természetszerűen egy már sokak által érintett kérdés, a földrajzi köznévi fogalmának körüljárását is szükségessé teszi, mivel a *földrajzi köznévi* terminus értelmezése a szócsoport elemeinek kiválasztásában döntő jelentőséggel bír. A fogalom meghatározására irányuló munkákat legutóbb NEMES MAGDOLNA összegezte „A földrajzi köznevekről” című tanulmányában (1999), ezek részletes tárgyalásától ezért itt eltekintek. A szócsoport körülhatárolásában HOFFMANN ISTVÁN definícióját tekintve elvi alapnak azokat a köz-

---

¹ Ilyen szerkesztési megoldás például az egyes alakváltozatok összetartozásának azonos (illetve hasonló) szimbólumokkal való jelölése, a hapax adatok kiemelése stb.

szókat minősítettem magam is földrajzi köznévként, melyek az adott nyelvközösség helyneveiben helyfajták megjelölésére szolgálnak (2000: 71). HOFFMANN azonban arra is felhívja a figyelmet, hogy bizonyos szócsoportok esetében a földrajzi köznévi jelleg megállapításakor nehézségekbe ütközhetünk (2000: 68). Tekintve például, hogy az intézménynevek jelentésük központi tartalma miatt elsősorban nem a földrajzi köznevekkel tartoznak egy jelentésmezőbe, „A romániai magyar nyelvjárások atlasza” által feldolgozott állomás, iskola, óvoda, temető, templom stb. fogalmakat jelölő szavakat nem vontam be a vizsgálandó elemek közé. És noha a helyet jelölő szintagmatikus kapcsolatokat szintén nem tekinthetjük a földrajzi köznevek körébe tartozóknak, ezek elhatárolása az összetett földrajzi köznevektől nem kis gondot okozhat (vö. IMRE 1987: 15, HOFFMANN 2000: 69, NEMES 2005: 27, Cs. NAGY 2003: 40–1). Szintagmatikus jellegük folytán nem vizsgáltam az olyan szerkezeteket, mint például *kisebb hegy* 'domb', *kastély felé* 'alszeg', *felhagyott föld* 'parlag', *csavarog a víz* 'örvény' stb.; nehezebb a megítélése azonban a *falu alja*, *falu széle* 'alszeg' típusú szóalakoknak. Az atlasz anyagába tulajdonnevek szintén bekerültek, úgymint *Károji utca*, *felső Bórszék*, *felső Dobó* 'felszeg', *Küküllő* 'alszeg'; ezek természetszerűleg ugyancsak nem részei a feldolgozott szóanyagoknak. Mindezeket alaposan mérlegelve a vizsgálatba végső soron 39 fogalmat vontam be, a fogalmaknak pedig összesen 313 megnevezését vizsgáltam.

3. Az egyes fogalmak megnevezéseinek a romániai magyar nyelvjáróterületeken belüli tagoltsága az általam végzett összevetések szerint jelentős eltéréseket mutat. A 39 fogalomból 12-nek (domb, erdő, falu, folyó, gödör, határ, mező, hegy, híd, kert, kút, út) van a romániai magyar nyelvjárások mindegyikében élő neve. A tagoltság megítélésében azonban nem jártam el mereven: a tagolatlan fogalmak közé soroltam az említettek túl azokat a fogalmakat is, amelyeknek megnevezési rendszerében a kutatópontok több mint 90%-án előfordul a főváltozat (ilyenek például a birtok, hegyoldal, tó, forrás stb. fogalmak megnevezései). Ezekben az esetekben gyakran érvényesíthető ugyanis a területi elv; miszerint ha két vagy több változat úgy váltakozik egymással, hogy az egyik kutatóponton az egyik, a másikon a másik szerepel, megint más kutatóponton pedig együttesen fordulnak elő, akkor a különböző változatok az illető terület minden pontján élhetnek vehetők (vö. IMRE 1987: 22–3, DEME–IMRE 1975: 219). A kategorizálást mindemellett az adatok gyakorisága is befolyásolta, így például a tó fogalom megnevezési rendszerét szintén tagolatlanként értékeltem, mivel a tó megnevezés mint főváltozat mellett csak néhány hapax szó áll. Ezek alapján a tagolatlan megnevezési rendszereket a korpuszban 19 fogalom megnevezései alkotják, melyeket a tagoltság jellege alapján a következő kategóriákba sorolhatunk:

a) A fogalom egyetlen megnevezéseként élnek a következő kifejezések: *erdő*, *falu*, *gödör*, *határ*, *hegy*, *kút*, *mező*, *út*.

b) A főváltozat mellett van legalább egy morfológiai mellékváltozat² is: *domb* ~ *dombocska*, *forrás* ~ *forrásvíz*, *oldal* ~ *hegyoldal*, *ugar* ~ *feketeugar* ~ *ugarhatár*, *folyó* ~ *folyóvíz* ~ *nagyvíz*.

c) A főváltozat mellett van legalább egy lexikális mellékváltozat is: *híd* ~ *pad*, *kert* ~ *liváda*, *birtok* ~ *vagyon* ~ *gazdaság* ~ *tulajdon* ~ *goszpodĕrija*, *csorgó* ~ *csatorna* ~ *csecsme* ~ *csap* ~ *cső*, *tó* ~ *tanka* ~ *állóvíz* ~ *bálta*, *utca* ~ *ulica* ~ *hudica*.

A vizsgált szóállományban a tagolatlan megnevezési rendszereken belül nem fordul elő, hogy a főváltozat mellett lexikális és morfológiai változatok is álljanak (vö. KISS J. 1990: 75, BOKOR 1995: 97–100, Cs. NAGY 2003: 33). Az adatok világosan mutatják, hogy a tagoltság abban a szócsoportban a legerőteljesebb, ahol a főváltozat mellett lexikai változatok jelentkeznek (vö. IMRE 1987: 25).

Az egyes fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsági különbségeit számokban kifejezve az IMRE SAMU által bevezetett tagoltsági mutatóval tudjuk érzékeltetni (1987: 15). Egy adott fogalom megnevezési rendszerének tagoltsági mutatója ugyanis az a szám, amely kifejezi, hogy a fogalomnak hány megnevezése ismeretes az adott területen (IMRE 1987: 15, Cs. NAGY 2003: 39–40, 146–7). Az egész korpuszt jelentő 39 fogalom megnevezéseit illetően ez a szám átlagosan 8,5; míg a tagolatlan megnevezések csoportjában 2,2. Érdemes összevetnünk ezt az eredményt az IMRE SAMU által kimutatottakkal. Az általa vizsgált anyagban ugyanis az egész korpusz és a tagolatlan megnevezések tagoltsági mutatója is magasabb (12,7 és 3,5). Ezt az eredményt valószínűleg befolyásolja egyrészt a terület nagysága: az általam vizsgált területen a kutatópontok száma ugyanis jóval kevesebb. IMRE SAMU másfelől arra is utal, hogy korpuszában a főnevek megnevezési rendszere az igékhez és a melléknevekhez képest kevésbé tagolt (1987: 24, vö. még Cs. NAGY 2003: 160), ami pedig az általam vizsgált szócsoport kapcsán, elsősorban annak kizárólagos főnévi jellege miatt eleve determinálja a fentebb látott eredményt.

4.1. A tagoltsági különbségeket — mint kifejtettem — kutatóink több egymással összefüggést mutató tényezővel magyarázzák ugyan, írásomban azonban elsősorban a történeti aspektust helyezem közülük előtérbe. Előzetes intuícióm szerint a tagolatlan megnevezési rendszereket főként azok az elemek alkotják, amelyek szókincsünknek régtől elemei, a nyelvjárási szókészlet tagoltságát pedig feltehetően a belső keletkezésű szavak mellett (melyek más kimutatások szerint a tagoltságot nagymértékben kialakítják) ezen a területen valószínűleg a román jövevényelemek is jelentősen meghatározzák.

Az egyes szavak etimológiai minősítése során „A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára”-t (TESz.), ennek újabb, német nyelvű összefoglalását, az

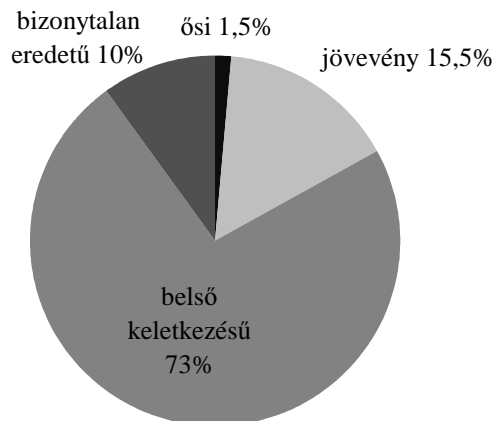
---

² Morfológiai mellékváltozatnak tekintetem a főváltozathoz alkotott származékszavakat, illetőleg összetett szavakat.

EWUng.-ot, valamint BAKOS FERENC „A magyar szókészlet román elemeinek története” című munkáját (1982) használtam fel. Bizonyos szavak eredetének meghatározásához ezenkívül a MÁRTON GYULA, PÉNTEK JÁNOS és VÖÖ ISTVÁN által szerkesztett „A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai” című művet (1977), illetve MÁRTON GYULA „A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai” című munkáját (1972) is figyelembe vettem.

4.2. A feldolgozott földrajzi köznévi állomány lexémái öt etimológiai kategóriába tartoznak: vannak közöttük ősi eredetű, jövevény-, belső keletkezésű, bizonytalan és ismeretlen eredetű szavak. A korpusz nagyságából adódóan bizonyos csoportok (pl. az ősi eredetű szavak) további kronológiai rétegek szerinti felosztását nem láttam célszerűnek, a jövevényelemek honfoglalás előtti és utáni csoportokra bontását (illetve további részletezését) azonban kifejezetten olyan eljárásnak gondolom, ami a vizsgálat szempontjából fontos hozadékokkal járhat.

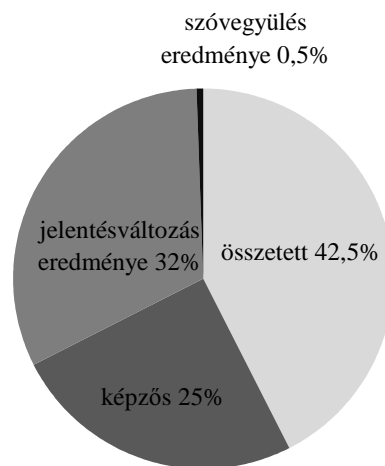
A korábban különböző célzattal elvégzett etimológiai statisztikák (TOLNAI 1924, VERMES 1941–1943, PAPP 1974, ZSIRAI 1937, BENKŐ 1962, HORVÁTH 2000, L. SIMON 1994) némely ponton megerősíthetik kimutatásaimat, mivel azonban nem nyelvjárás szókincsanyagot dolgoznak fel, a továbbiakban csak IMRE SAMU adataival vetem össze a kapott eredményeket.

1. ábra. Az egész korpusz etimológiai rétegzettsége.

Amint azt az ábrából leolvashatjuk, a vizsgált szóanyag 1,5%-a ősi eredetű szó, például *út, tó, falu, domb* stb. A jövevénytiszavak aránya 15,5%, ezeknek több mint a fele — egyáltalán nem meglepő módon — román eredetű, például *iszláz, izvor, kotyec, liváda, sztáur*. Szintén nagy mennyiségben akadunk szláv eredetű szavak (például *akol, barázda, mezsgye, mocsár*) nyomára: arányuk az összes jövevényelemhez viszonyítva 25,5%. A jövevénytiszavak között mindössze egy honfoglalás előtti (alán) jövevénytiszót találunk (ez a *híd* szó), a latin eredetű szavak rétege pedig (*méta, porta*) ugyancsak elvéve képviselteti magát.

A belső keletkezésű szavak száma az egész korpuszhoz viszonyítva 73%, ezeknek igen tekintélyes hányada (több mint egyharmada) összetett szó, például *alszeg*, a jelentésváltozással kialakult szavak (például *élet* 'telek', *cső* 'csorgó', *hát* 'mezsgye' stb.) aránya szintén magas, s valamivel kisebb a képzős alakulatok (például *csorgó*, *delelő*) mennyisége. Ez a három keletkezéstörténeti kategória ugyanakkor csaknem egyenlő arányban osztozik a belső keletkezésű szavak létrehozásában. A szóvegyülésre mint ritkább szóalkotási módra csupán egy példa található anyagomban: a *pocsár* 'vizenyős hely' jelentésű szó, melynek adatolási környezetében a hozzá alapul szolgáló *posvány* és a *mocsár* szó egyaránt előfordul (lásd mindehhez az 1. és a 2. ábrát).

2. ábra. A belső keletkezésű szavak kialakulási módjainak megoszlása.

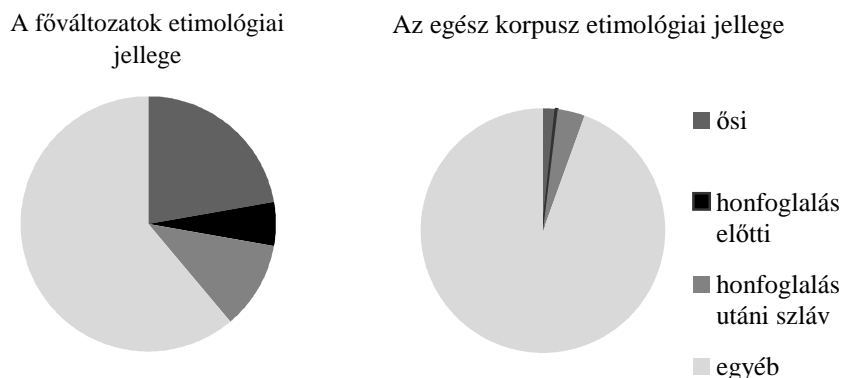
A belső keletkezésű szavak alakulásmódjairól szólva azt is meg kell azonban említenünk, hogy a képzéssel létrejött szavaktól meglehetősen nehéz elkülöníteni azokat a formákat, amelyek jelentéstapadással is kialakulhattak; pl. *ingoványos*, *mocsaras*, *fektető* stb. (vö. NEMES 2005: 28). A kérdés eldöntésében az lehet a segítségünkre, ha például a képzős forma mellett a szerkezetes megoldás is adatolható, pl. *delelő* ~ *delelőhely* ~ *delelőpuszta*, *heverő* ~ *heverőhely*, *fektető* ~ *fektetőhely* (vö. IMRE 1987: 37), ilyen esetekben ugyanis nagyobb biztonsággal tehetjük le a voksunkat a tapadás mint keletkezéstörténeti folyamat mellett.

A korpusznak mintegy 10%-át alkotják a bizonytalan és ismeretlen eredetű szavak: ezek egy része valószínűleg ősi eredetű (*láp*, *hegy*) vagy belső keletkezésű származékszó (*határ*, *oldal*), illetve a nyelvi környezet jellegéből fakadóan román jövevényszó.

Az itt bemutatott etimológiai megoszlást IMRE SAMU eredményeivel összehasonlítva az ősi eredetű és a jövevényszavak arányaiban nem tapasztalunk jelentős különbségeket. Az egyes nyelvekhez köthető szavak számarányában

azonban megint csak nem meglepő módon mutatkoznak eltérések. Míg IMRE korpuszában a jövevényelemek majdnem fele szláv eredetű lexéma, addig az általam feldolgozott szóanyagban az összes jövevényelemhez viszonyítva a szláv szavak aránya alacsonyabb (25,5%), s a jövevéyszavak több mint fele román eredetű (63%). Ez utóbbi eredmény igazolja azt a nézetet, mely szerint a román jövevéyszavak nyelvföldrajzi tekintetben igen erősen kötöttek (vö. IMRE 1987: 48, PÉNTEK 1992: 159). A belső keletkezésű szavak száma valamivel alacsonyabb (73%) IMRE eredményéhez viszonyítva (78,5%), ezt az arányt azonban valószínűleg az befolyásolja, hogy vizsgálatom nem terjed ki a szó szerkezetek elemzésére, minthogy ezek nem számítanak földrajzi közneveknek.

4.3. Ha az itt részletezett teljes romániai földrajziköznév-állományra vonatkozó adatokat összevetjük annak a 19 lexémának az etimológiai rétegzettségével, amelyek a romániai magyar nyelvjárások mindegyikében élnek, szembetűnő aránybeli eltolódásokat figyelhetünk meg. A különbségek leginkább a következő területeken ragadhatóak meg: az általános elterjedtségű szavak 41%-a ősi eredetű (pl. *út, tó, falu, domb*), honfoglalás előtti jövevény (*híd*) vagy honfoglalás utáni szláv eredetű lexéma (pl. *ugar, utca*). Az egész korpusznak azonban ez a három csoport mindössze az 5,5%-át teszi ki (lásd a 3. ábrát).

3. ábra. A főváltozatok és a teljes korpusz etimológiai rétegzettségének összevetése.

A romániai magyar nyelvjárások mindegyikében élő szavak eredetbeli megoszlását a teljes szóállomány etimológiai rétegzettségével összevetve az is szembetűnik, hogy a belső keletkezésű elemek aránya a főváltozatok esetében 39% (pl. *birtok, erdő, csorgó, forrás, kert, mező*), ami az egész szóállomány arányaihoz (73%) viszonyítva alacsony érték, különösen az összetett szavak hiánya feltűnő. Az itt említett szavak többnyire igen korai adataltságúak, sőt közülük a *kert* és a *mező* ősi fiktív töből alakult származék. A romániai magyar nyelvjárások mindegyikében jelentkező bizonytalan eredetű szavak közül egy valószínű-

leg ősi (*hegy*), egy pedig belső keletkezésű lexéma (*határ*). Első adata azonban ez utóbbinak is igen korai: 1061/1390: *hozywhotar*, *Noghatar* (TESz.). Az ismeretlen eredetű szavak (*gödör*, *kút*) szintén korai adatoltságúak: 1251: *inde ad Gudurfeu* (TESz.), 1055: *kues kut* (TESz.).

4.4. Ha még tovább szűkítjük a lexémák körét, és csupán azoknak az etimológiai rétegzettségét vizsgáljuk, amelyek az adott fogalom egyetlen megnevezéseként élnek (azaz az *erdő*, *falu*, *gödör*, *határ*, *hegy*, *kút*, *mező*, *út* lexémákat), akkor még szélsőségesebb eredményekhez jutunk, ez a korpusz azonban már olyannyira csekély elemből áll, hogy csak nagy óvatossággal vonhatunk le belőle következtetéseket. Az itt felsorolt lexémák rétegződése és keletkezési ideje is meghatározó jelentőségű: a *falu*, a *hegy* és az *út* ősi eredetű; a belső keletkezésű *mező* ősi eredetű töből alakult származékszó, az *erdő* és a *határ* szintén korai származékszó; az ismeretlen eredetű *gödör*, *kút* pedig — mint azt korábban említettem — a magyar szókészletnek ugyancsak igen korai elemei.

4.5. Az eddigi eredmények szerint a tagolatlan megnevezési rendszert alkotó szavaknak az etimológiai minősége jelentős mértékben különbözik az egész korpuszt alkotó szavak eredetbeli hovatarozásától. Azok a szavak ugyanis, melyek az adott területen általános elterjedésűek, szókincsünknek régtől elemei. A romániai magyar nyelvjárások mindegyikében élő lexémák tekintélyes hányada ősi eredetű, honfoglalás előtti jövevény- vagy korai szláv szó, de a romániai magyar nyelvjárások mindegyikében élő (s arányait tekintve csekély számban jelen lévő) belső keletkezésű, bizonytalan és ismeretlen eredetű szavak is többnyire meglehetősen korai adatoltságúak. Felméréseim alapján a nyelvjárás szókészlet tagoltságának létrejöttére, az ebben szerepet játszó tényezőkre ugyancsak következtethetünk inverz módon: a regionális jelleg kialakításában bizonyos jövevényelemek (kései szláv és román jövevényyszavak), illetve a belső szóalkotás eredményei vesznek részt döntően.

5. Az egyes fogalmak megnevezési rendszerében mutatkozó tagoltsági különbségek vizsgálata során az itt leírtak mellett bizonyos kognitív tényezők hatását is észlelhetjük. A denotatív funkciójú tájszavak vizsgálata során például véleményem szerint a történetiség figyelembevétele mellett nem mellőzhetjük a kognitív vonatkozásokat sem. A valódi tájszavakon belül tudniillik megkülönböztethetünk szinonim értékű, vagyis a köznyelvben is ismert fogalmat jelölő tájszavakat (pl. *izvor* 'forrás', *bálta* 'tó', *válé* 'völgy'); és denotatív funkciójú tájszavakat, vagyis olyan kifejezéseket, amelyek a köznyelvben nem élő vagy nem egyetlen lexikológiai egységgel megnevezett fogalmat jelölnek. Vizsgálati anyagomban a 'vizenyős hely' jelentésű szavak tartoznak ez utóbbi csoportba meglehetősen gazdag tagoltsággal: 32 megnevezéssel (pl. *fakadás*, *forrásos*, *pocsár*, *mástyina*, *szeretura*). A denotatív funkciójú tájszó jelenlétének magyarázatát a beszélőknek a valóság elemeihez való szubjektív viszonyulásában kell

keresnünk, vagyis az a tény, hogy ezen a területen olyan fogalmakat neveznek meg önálló lexémával, melyeket a köznyelvben legfeljebb szerkezetes megoldással azonosítanak, arra utalhat, hogy az adott beszélőközösség számára ez a fogalom valami miatt fontos, s úgy vélem, mindez legfőképpen a földrajzi környezettel lehet összefüggésben (vö. ehhez még KÁROLY S. 1970: 337–8, HEGEDŰS 2001: 380, Cs. NAGY 2003: 137). Másrészt a 'vizenyős hely' jelentésű szavak igen erős tagoltságot mutatnak a romániai magyar nyelvjárásokban, ami szintén a földrajzi környezet sajátos jellegével indokolható. Egy adott területhez köthető lexikális sokszínűség ugyanis a szóban forgó terület földrajzi környezetével magyarázható (SZILÁGYI N. 1997: 39, NEMES 2005: 41, 65, 68, RESZEGI 2008: 242).

6. A földrajzi köznévi fogalmak megnevezési rendszerének tagoltságát illetően eddigi vizsgálataim alapján megalapozottnak tűnik az a feltevés, mely szerint a tagoltságnak egyrészt nyelvtörténeti okai vannak: a nagyobb területen elterjedt megnevezések jórészt szókincsünk korai elemei. A tagoltsági különbségeket ugyanakkor ezen a szómezőn belül valószínűleg kognitív tényezők is meghatározzák, a szócsoport sajátos jellegéből adódóan így a földrajzi környezetnek az egyes megnevezések kialakulására és azok tagoltságára gyakorolt hatását sem hagyhatjuk figyelmen kívül. A romániai magyar nyelvterület további tájakra tagolásával a földrajzi környezet és a lexikális tagoltság összefüggésének további vizsgálatát végezhetjük el a későbbiekben. Másrészt a román nyelvi hatás területi kötöttségét az eddigi vizsgálatok igazolták ugyan, a kartográfiai ábrázolás segítségével azonban a román hatás eltérő mértékének kimutatását is tovább árnyalhatjuk a romániai magyar nyelvjárásokon belül.

Irodalom

- BAKOS FERENC (1982), *A magyar szókészlet román elemeinek története*. Bp.
- BENKŐ LORÁND (1962), Adatok a magyar szókincs szerkezetének változásához. *NyK.* 64: 115–36.
- BOKOR JÓZSEF (1995), *Regionális lexikológiai vizsgálatok a nyugati magyar nyelvterületen*. MNyTK. 203. sz. Bp.
- DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU (1975), *A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti-módszertani kérdései*. Bp.
- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen I–II*. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Bp., 1993–1995.
- HEGEDŰS ATTILA (2001), A nyelvjárási lexikológia. In: *Magyar dialektológia*. Szerk. KISS JENŐ. Bp. 375–96.
- HOFFMANN ISTVÁN (2000), Földrajzi közneveink szótáráról. In: *Nép – nyelv – társadalom. Véghez József emlékezetére*. Szerk. SZABÓ GÉZA–MOLNÁR ZOLTÁN. A Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 4. Szombathely. 63–73.

- HORVÁTH LÁSZLÓ (2000), Etimológiai kategóriák arányai mai elbeszélésekben. *MNy.* 96: 170–81.
- IMRE SAMU (1987), *Nyelvjárási szóképzésünk néhány szerkezeti kérdése a magyar nyelvátlasz anyaga alapján.* Bp.
- JUHÁSZ DEZSŐ (2006), Adalékok a történeti nyelvföldrajzhoz. In: *A mondat: kaland. Hetven tanulmány Békési Imre 70. születésnapjára.* Szerk. VASS LÁSZLÓ. Szeged, 164–72.
- KÁROLY SÁNDOR (1970), *Általános és magyar jelentéstan.* Bp.
- KISS JENŐ (1990), *A mihályi nyelvjárás változásai 1889 és 1989 között.* MNyTK. 190. sz. Bp.
- MÁRTON GYULA (1972), *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai.* Bukarest.
- MÁRTON GYULA–PÉNTEK JÁNOS–VÖÖ ISTVÁN (1977), *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai.* Bp.
- MNyA. = *A magyar nyelvjárások atlasza I–VI.* Szerk. DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU. Bp., 1968–1977.
- CS. NAGY LAJOS (2003), *Lexikológiai vizsgálatok Medvesalján.* Komárom–Dunaszerdahely.
- NEMES MAGDOLNA (1999), A földrajzi köznevekről. *MNyj.* 37: 331–40.
- NEMES MAGDOLNA (2005), *Földrajz köznevek állományi vizsgálata.* Doktori értekezés. Kézirat. Debrecen.
- PAPP FERENC (1974), A lexémák szófaja, alaktani szerkezete és eredete. *MNy.* 70: 55–68.
- PÉNTEK JÁNOS (1992), Kísérlet a regionális szintű román nyelvi hatás mértékének kvantifikálására. In: *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben.* Linguistica Series A, Studia et dissertationes 9. Szerk. KONTRA MIKLÓS. Bp. 159–64.
- RESZEGI KATALIN (2008), A hegynév terminus definiálása. In: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* Szerk. BÖLCSKEI ANDREA–N. CSÁSZI ILDIKÓ. Bp. 240–7.
- RMNyA. = *A romániai magyar nyelvjárások atlasza I–.* Szerk. JUHÁSZ DEZSŐ. Gyűjtötte MURÁDIN LÁSZLÓ. Bp., 1995–.
- L. SIMON LÁSZLÓ (1994), *Irodalmi művek szóetimológiai vizsgálata.* Bp.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR (1997), *Hogyan teremtsünk világot?* Kolozsvár.
- TERBE ERIKA (2003), Szemantikai vizsgálat nyelvföldrajzi és történeti tanulságokkal. In: *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei III. Magyar és finnugor jelentéstörténet.* Szerk. BÜKY LÁSZLÓ–FORGÁCS TAMÁS. Szeged. 191–6.
- TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.* Főszerk. BENKŐ LORÁND. I–III. Bp., 1967–76. IV. Mutató. Bp., 1984.
- TOLNAI VILMOS (1924), Halhatatlan magyar nyelv. *MNy.* 20: 50–9.
- VERMES STEFÁNIA (1941–1943), A magyar szóképzés etimológiai statisztikája. *NyK.* 51: 435.
- ZSIRAI MIKLÓS (1937), *Finnugor rokonságunk.* Bp.